

Az Európa Tanács ajánlása a csángókról

magyarra fordította Balogh Levente

A (ET) Közgyűlés azt ajánlja a Miniszteri Bizottságnak, hogy biztassa Romániát a Regionális és kisebbségi nyelvek európai kartájának aláírására és megvalósítására, továbbá arra, hogy támogassa a csángókat, különös figyelemmel az alábbiakra: Az anyanyelvű oktatás lehetőségét biztosítani kell a román alkotmánnyal és az oktatási törvényekkel összhangban. Osztálytermeket kell adni a helyi iskolákban és a csángóul tanító tanárokat meg kell fizetni.

A csángó szülőket informálni kell a román oktatási törvényekről, és segíteni kell őket abban, hogy a törvénynek a nyelvhasználatra vonatkozó lehetőségeit alkalmazhassák.

Lehetőséget kell nyújtani a csángó nyelvű római katolikus istentiszteletek számára és arra, hogy a csángók himnuszaikat anyanyelvükön énekelhessék.

Minden csángó egyesületet hivatalosan el kell ismerni és támogatni. Különös figyelmet kell fordítani arra, hogy a következő népszámláláskor a csángók összeírása pontos legyen.

Elő kell segíteni a modern tömegtájékoztatáshoz való hozzájutást. A csángó egyesületeknek megfelelő alapokkal kell rendelkezniük ahhoz, hogy saját identitásukat aktíven kifejezhessék (különösen havi kiadványok és helyi rádióállomások segítségével).

Külön programokat kell indítani - a kisebbségek védelme és tisztelete jegyében - a csángó kultúra terjesztésére. Nemzetközi vitákat és szemináriumokat kell rendezni a csángók tanulmányozására.

Információs programot kell indítani a csángó kultúráról és a többség-kisebbség között együttműködés előnyeiről.

Megfelelően dokumentálni kell a csángók egyedi nyelvi és néprajzi sajátosságait.

A térség gazdasági felemelkedését elő kell segíteni, például a csángó falvak kis és közepes vállalkozóinak támogatásával.

A fenti határozat annak a jelentésnek a része, amelyet az isztambuli ülésen ellenszavazat nélkül, tehát a román küldött szavazatával is megerősítve fogadott el az Európa Tanács. Prisacaru szenátor a végső változathoz két módosító indítványt terjesztett elő. Az egyik azt javasolta, hogy a jelentés a csango szót tchango formában írja. A javaslattal a jelentés szerzője, Tytti Isohookana Asunmaa nem értett egyet. A cs betű használatát azzal indokolta, hogy maguk a csángók ezt a helyesírást követik, s a jelentés fő mondanivalója, hogy meg kell őrizni értékeiket. Nagy hiba volna beleszólni kívülről ebbe a dologba. A vita után Prisacaru mégis előterjesztette a javaslatot, amely ellen Eörsi Mátyás élesen fellépett, s amelyet a közgyűlés végülis nem fogadott el.

A másik Prisacaru javaslat azt szorgalmazta, hogy a katolikus kifejezést a francia szövegben római katolikusra kell változtantani. Ezzel mindenki egyetértett, de érthetetlen volt, hogy az angol szövegre miért nem akarja a szenátor kiterjeszteni a pontosítást. Végül az én szóbeli módosítással ezt a változtatás mindkét nyelvre kiterjesztettük, s ezek után a jelentést egyhangúan megszavaztuk. Prisacaru szenátor hozzászólásában ugyan kitért arra, hogy a csángók kisebbségként való kezelése csupán a jelentéstevő egyéni véleménye, viszont semmiféle konkrét módosítványt nem tett, amely az ő felfogásához közelítette volna a szöveget. Nem is tehetett, hiszen ez az állítás nem volt igaz: az indítvány biztos bukásra lett volna ítélve, hiszen a bizottság majdnem egyhangúan fogadta el a jelentést. A Romániában a jelentés körül kialakult sajtókampány tehát belpolitikai célokat szolgált, a strasbourgi fiasco után Prisacaru nem kockáztatott meg egy újabb nemzetközi vereséget.

1. Az Oroszországban honos veszélyeztetett uráli kisebbségi kultúrákról szóló jelentés, valamint az 1998-ban elfogadott 1171-es határozati javaslat elfogadása után a közgyűlés ezúton fejezi ki aggodalmát a Romániában évszázadok óta honos csángó kisebbségi kultúra helyzete miatt.

2. A csángók (románul ceangăi) római katolikus vallású, nem homogén népcsoport. Eme etnikai csoport a középkor óta fennmaradt Moldvában, a Kárpátok romániai vonulatának keleti oldalán. A csángók a magyar nyelv egy korai változatát beszélik, és ősi hagyományokat és változatos népművészetet és népi kultúrát őriznek, amely különleges értéket jelent Európa számára.

3. Századokon át a csángók identitása a római katolikus valláson, valamint a családban és a faluközösségen belül beszélt saját nyelvükön alapult. Ez szolgálhat magyarázatul, ősi életmódjuk és világnézetük mellett, a katolikus valláshoz való szoros kötődésükre és nyelvjárásuk fennmaradására.

4. Azoknak a száma, akik még beszélik a csángó nyelvet, vagy anyanyelvüknek tartják, csökkenőben van. Bár ezzel az adattal nem mindenki ért egyet, egyes vélekedések szerint a csángó nyelvet beszélők száma 60 és 70 ezer közöttire tehető.

5. Moldvában ma az iskolákban és a templomokban a román nyelvet használják. Ugyanakkor anyanyelvként tanítják az ukránt, lengyelt, a románt és az oroszot. A román oktatási törvény előírásai és a szülők ismételt kérése ellenére azonban a csángó anyanyelvi oktatás még mindig nem valósult meg a csángó falvakban. Ennek következményeként csak kevés csángó képes az anyanyelvén írni.

6. A csángóknak nincsenek politikai követeléseik, csupán különálló kultúráként szeretnék elismertetni önmagukat. Ennek megvalósításához kérnek támogatást, elsősorban pedig azt kéri, hogy gyermekeiket csángó nyelven oktassák, és hogy az egyházi szertartások anyanyelvükön folyjanak.

7. A közgyűlés ezúton idézi föl a hasonló kérdésekben elfogadott szövegeket, jelesül a 928-as Ajánlást (1981), amely az európai kisebbségi nyelvek és nyelvjárások oktatási és kulturális problémájáról szól, az 1203-as Ajánlást (1993), amely az európai cigányságról szól, az 1283-as Ajánlást (1996), amely a történelemről és a történelem oktatásáról szól Európában, az 1291-es Ajánlást (1996), amely a jiddis kultúráról szól, valamint az 1333-as (1997) ajánlást, amely az aromán kultúrával és nyelvvel kapcsolatos.

8. A kulturális és nyelvi sokszínűséget olyan értékes forrásnak kell tekintenünk, amely gazdagítja európai örökségünket, és ugyanakkor megerősíti minden egyes nemzet és egyén identitását. Az európai szintű segítségnyújtás, amelynek főképp az Európa Tanács részéről kell érkeznie, minden egyes esetben igazolt, amikor egy sajátos kultúra megmentéséről van szó, így a csángók esetében is szükséges.

9. A Közgyűlés javasolja tehát, hogy a Miniszterek Bizottsága ösztönözze Romániát a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának ratifikálására és gyakorlatba ültetésére, valamint arra, hogy támogassa a csángókat, főleg az alábbi területeken:

I. Az anyanyelven tanulás lehetőségét a román alkotmány és az oktatási törvények szellemében kell biztosítani. Ugyanakkor a helyi iskolákban osztálytermetek valamint fizetést kell biztosítani azoknak a tanároknak, akik a falvakban dolgozva a csángó nyelvet tanítják.

II. A csángó szülőket informálni kell a román oktatási törvény rendelkezéseiről, és útmutatásokat kell kiadni a nyelvre vonatkozó kitételek gyakorlatba ültetése tekintetében.

III. Lehetőséget kell biztosítani a csángó nyelven tartott római katolikus misék hallgatására a csángó falvak templomaiban, valamint arra, hogy templomi énekeiket a csángók saját anyanyelvükön énekelhessék.

IV. Minden csángó szervezetet hivatalosan el kell ismerni, és támogatni kell őket. Különös figyelmet kell szentelni a csángó kisebbség korrekt összeírására a következő népszámlálás alkalmával.

V. Elő kell segíteni a csángók hozzájutását a modern tömegkommunikációs eszközökhöz. A rendelkezésre álló alapok mértékében pénzügyi támogatást kell biztosítani a csángó szervezeteknek, hogy saját identitásukat aktív módon kinyilváníthassák (főleg egy havi kiadvány és egy helyi rádióadó működtetése révén).

VI. A csángó kultúra támogatása érdekében sajátos programokat kell beindítani, melyekre az erősödő öntudat és a kisebbségek iránti tisztelet összefüggésében kerül sor. A csángók tanulmányozása érdekében szakértők számára nemzetközi szakértői vitákat és tanácskozásokat kell szervezni a csángók tanulmányozása érdekében.

VII. Sajtókampányt kell indítani Romániában a csángó kultúra, valamint a többség és a kisebbségek közötti együttműködés előnye bemutatására.

VIII. A csángók egyedülálló nyelvi és néprajzi sajátosságait a megfelelő módon rögzíteni kell.

IX. Bátorítani kell a térség gazdasági fellendülését, például kis- és közepes vállalkozások létrehozásával a csángó falvakban.

(Fordította: Balogh Levente és Bakk Miklós)

Tytti Isohookana-Asunmaa finnországi Európa tanácsi képviselő jelentése

A csángó kisebbségi kultúra Moldvában

Bevezető

1. A "csángó" kifejezés (románul ceangăi) a Moldvában élő, magyar eredetű, nem homogén közösséget alkotó római katolikus népcsoport megnevezésére használatos. E közösség a középkor óta él a Románia keleti részén fekvő moldvai "olvasztótégyben". A csángók tulajdonképpen a magyarság egy archaikus csoportja, némely szempontból évszázadokkal elmaradva mögöttünk, akik külön nemzettudattal, nyelvi sajátosságokkal, ősi hagyományokkal rendelkeznek, népművészetük és kultúrájuk pedig igen gazdag.

2. Gyorsan változó világunkban a csángók menthetetlenül ki vannak téve annak az igen erős hatásnak, melyet környezetük gyakorol rájuk, s amely legfőképp a falusi papság és a román hatóságok által gyakorolt hatásban mutatkozik meg. Mostanra már az asszimiláció utolsó stádiumába jutottak. Mi a teendő, hogy megmentsük eme egyedülálló közép-európai örökséget, hogy megerősítsük ezt a népcsoportot és az őt alkotó egyéneket identitásukban?

Kik a csángók?

3. A csángók a legrejtélyesebb európai kisebbségek közé tartoznak. Eltérőek a vélemények azzal kapcsolatban, hogy kik is lehetnek az őseik, honnan érkeztek, mikor telepedtek le Moldvában, és hogy ténylegesen mekkora ma a lélekszámuk. Még a csángó szó eredete is ellentmondásos. Az egyetlen vitathatatlan tény a csángókkal kapcsolatban erős római katolikus hitük. Moldva nyugati részén élnek, a Kárpátok keleti lejtői mentén, a Bákót (déli csoport) és Romant (északi csoport) körülvevő falvakban, a Szeret, a Beszterce, a Tatros és a Tázló folyók mentén, ahol megőrizték hagyományos európai mezőgazdasági módszereiket, hiedelemvilágukat és mitológiájukat, csakúgy, mint a magyar nyelv legősibb dialektusát.

4. Számuk a meghatározás függvényében változó, 260 000 (nagyjából a térségben élő római katolikusok száma) - még ha kétharmaduk már nem is beszéli a nyelvet - és néhány tízezer közé tehető (a legutóbbi népszámlálást alapul véve, melynek során kevesebb mint 3000-en vallották magukat csángónak).

5. A csángók jelentik az egyik legszemléletesebb példáját az európai kulturális sokszínűség jótékony hatásainak. Népcsoportjuk évszázadok óta román többségi környezetben élt, többé-kevésbé elszigetelten azon területektől, ahol magyarul beszélnek. Ennek eredményeként sajátos, a román kultúra elemeit is magába ötvöző műveltséget hoztak létre. A legjobb példa erre a népdalok és balladák sokasága, amelyek még ma is ének, változnak. Mind magyar, mind román elemek megtalálhatók bennük. Ismeretes, hogy az európai balladák zöme terjedése során nem vesz tudomást a politikai és etnikai határokról. E közös európai balladakultúra egyik legutolsó bástyája a csángó népcsoporté, melynek tanulmányozása, támogatása és megőrzése éppen ezért mind Magyarország, mind Románia, mind pedig Európa számára fontos feladat.

6. E népcsoport életmódja sok szempontból még mindig középkori jegyeket őriz. Népi díszítőművészete ma is virágzó, melynek még napjainkban is születnek új elemei. Ugyanez érvényes a népi hagyományokra, a hitvilágra, valamint a mitológiára.

7. E kultúra mára a megsemmisülés peremére sodródott. A 260 ezer csángó közül mindössze 60-70 ezren beszélnek a csángó nyelvjárást. Európai szintű összefogásra van szükség e műveltség megmentésére.

8. Századokon át a csángók identitástudata a római katolikus valláson és a családban beszélt magyar nyelven alapult. Ez, akárcsak archaikus életmódjuk és világnézetük, magyarázatul szolgálhat a katolikus hithez való mély kötődésre. Nem szokatlan a csángók körében, hogy ha valakit a nemzetisége felől kérdeznek, azt válaszolja: katolikus vagyok. Ennek ellenére még a vallás gyakorlásában is érezhető a környező román közeg befolyása. Így például a moldvai katolikusok nyitott koporsóban viszik halottaikat a temetőbe, ami ortodox hagyomány.

9. A hitélet számos középkori elemet megőrzött. Még pogány elemek is fölfedezhetők rítusaik között - föllelhetők például a napkultusz maradványai. Hiedelemviláguk és babonáik tárháza rendkívül gazdag, és számos ősi elemet tartalmaz.

10. A csángók etnikai öntudata sokkal gyengébb, mint más magyarul beszélő kisebbségi csoportoké. Ennek több oka van. Visszavezethető a középkori telepések gyengén fejlett nemzettudatára vagy településeik szétszórtságára, de fontos tényezője volt ennek a környező társadalom és főképp a katolikus egyház által évszázadok óta tudatosan gyakorolt asszimilációs politika.

11. Tudomásom szerint sem a csángók, sem szervezeteik nem igényelték a politikai autonómiát vagy a nemzeti kisebbségi státust. Ellenkezőleg, az állam iránt lojális román állampolgároknak tartják magukat. Az a tény, hogy sokan a magyar nyelv egyik dialektusát beszélik, nem jelenti azt, hogy magyarnak is érzik magukat. Azok, akik elhagyják Moldvát, és a Kárpátok túloldalán vagy Magyarországon telepsznek le, ezt inkább gazdasági, mint nemzeti szempontok miatt teszik.

Történelmi háttér

12. A történelmi, nyelvészeti, valamint a néprajzi kutatások és a helységek neveinek elemzése a csángók származásával kapcsolatos különböző nézetekhez vezetett. Néhány kutató úgy véli, hogy a magyarság azon csoportjának leszármazottai, akik elváltak a honfoglaló magyaroktól, még mielőtt azok a Kárpát-medence területére értek volna. Mások a kunoktól, a besenyőktől vagy egyéb törzsektől származtatják őket. Néhány román író egyenesen azt állítja, hogy a csángók tulajdonképpen elmagyarosított (vagy elszékelyesített) erdélyi románok. A legjelentősebb szaktekintélyek ugyanakkor elfogadják a csángók magyar eredetét, valamint azt, hogy nyugat felől érkeztek Moldvába. Az első csoportok legkorábban valószínűleg a 13. században telepedtek le, amikor IV. Béla magyar király keresztény hitre térítette Kunország népét, legkésőbb pedig a 15. században, István vajda vagy Luxemburgi Zsigmond uralkodása alatt. Szintén elfogadott, hogy a csángók első hulláma a Kárpátoktól keletre, a stratégiai jelentőségű szorosok mentén telepedett meg, hogy őrizze és védje azokat a keletről érkező behatolók ellen. Később további, a Kárpátok nyugati oldaláról érkezett magyar csoportok csatlakoztak hozzájuk: a székelyek, akik összekeveredtek velük, vagy más falvakban telepedtek le.

13. A csángóknak saját püspökségük volt, saját püspökökkel, sokan közülük pedig fontos tisztségeket töltöttek be a moldvai vajdaság államvezetésében. Az 1526-os mohácsi magyar csatavesztés után a helyzet megváltozott, a magyar királyi udvar túl messze volt, a csángók pedig magukra maradtak. Vezető értelmiségi rétegük kihalt, szabadparaszti előjogaikat pedig megvonták. Miután a magyarországi ferences rend beszüntette tevékenységét, minden magyar kulturális jellegű intézmény megszűnt Moldvában. Azonban szórányosan még fenntartották a kapcsolatot az erdélyi székelyekkel, és néhány család még a 19. században is átkelt a Kárpátokon, hogy Moldvában telepedjenek le.

A csángó nyelv

14. A kialakult viták ellenére a csángó nyelvvel kapcsolatosan egy dolog kétségtelen: az, hogy a magyar nyelv egyik formája. Ez a népcsoport elszigetelődött a magyarság kulturális fejlődésétől. A magyar nyelv a 18-19. század fordulóján megújuláson ment keresztül, ez azonban nem érintette a csángó nyelvet. Legrégebbi aldialektusa, az északi csángó a késő középkori magyar nyelv számos elemét megőrizte. Ugyanakkor a nyelvi közegre jellemző új elemeket is tartalmaz. A csángó települések földrajzi szétszórtsága és relatív elszigeteltségük egy nem homogén nyelv kialakulásához vezetett, azonban a

tapasztalat azt mutatja, hogy a különböző dialektusokat beszélő csángók megértik egymást, és azt is, hogy az anyanyelvüket még beszélő csángók megértik a ma beszélt magyar nyelvet. A magyar nyelven sugárzó Duna TV vételére alkalmas antennák széles körű elterjedtsége is erre utal.

15. A csángó nyelvjárások egyedülálló lehetőséget biztosítanak a nyelvészeti kutatások számára az elszigeteltség megtartó hatásával és az ilyen körülmények között megjelenő újításokkal kapcsolatosan. Ugyanakkor egy sor információt nyújtanak arról, milyen kölcsönhatások lépnek fel két, teljesen különböző nyelvcsaládba tartozó nyelv között. A finnugor magyar nyelv Moldvában beszélt dialektusa az indoeurópai nyelvcsaládhoz tartozó román nyelv számos elemével gazdagodott. Ugyanígy a Moldvában beszélt román nyelvben is megtalálhatók a magyar jövevényszavak, főképp a mezőgazdaság, a kézművesség és az államigazgatás területén.

16. Moldvában ma az iskolákban és a templomokban kizárólag románul beszélnek. Ennek eredményeként a csángók anyanyelvük írását egyáltalán nem ismerik. A magyar nyelv évszázadokon keresztül fennmaradt, mint a családi és a falusi közösségek nyelve. Az epikai kultúra - a legendák és a mesék - még mindig élnek az idősebbek emlékezetében, szájhagyomány útján terjednek, és nagyban hozzájárultak a nyelv megőrzéséhez.

17. Jelenleg azonban a csángó nyelvjárások a kipusztulás szélén állnak, és egy-két generáción belül teljesen eltűnhetnek. A falusi közösségek felbomlása, ami Közép- és Kelet-Európa országaiban a 19. században és a századfordulón történt, a csángó falvakban most következett be. Az iskolában tanult román nyelvnek sokkal nagyobb tekintélye van a fiatalok között, mint a családban használt, teljesen leromlott magyar nyelvnek. A román nyelv a hivatalos kultúra és a média jóvoltából monopolhelyzetbe került, így a fiatalok az egymás közötti kommunikáció során már nem használják a családban megtanult nyelvet.

18. A csángó nyelv hathatós, hivatalos támogatása nélkül az európai örökség egy darabja kerül végveszélybe, egy olyan darabja, amely megőrizte a magyarok és a románok kulturális fejlődésének, a kölcsönhatásoknak és az együttélésnek az emlékét.

Folklór és népművészet

19. A csángók többsége földműves. Ez magyarázza, az elszigetelt kultúrák jellegzetes szívóssága mellett, nemzeti viseletük és fazekasművészetük rendkívüli hagyományos jellegét (kézimunka és szövés). A közelmúltban azonban a hagyományos viseletet jórészt kiszorították a gyári konfekciós termékek.

20. A csángók népdalai és balladái a magyar népzene legősibb rétegeinek elemeit tartalmazzák. Zenéjükben és táncaikban ugyanakkor a szomszédos román falvakból átvett elemek is megtalálhatók. A páros és a férfiak által járt egyéni táncok, amelyek a reneszánsz idején Nyugat-Európából terjedtek el, nem lépték át a Keleti-Kárpátokat. Ugyanabban az időben, amikor a néptánc legbonyolultabb és legfejlettebb formái alakultak ki az erdélyi magyar és román falvakban, a Kárpátoktól keletre és délre a középkori körtáncok fejlődtek tökélyre. A csángók a szomszédos románok táncainak sokaságát őrzik. Vannak olyan falvak, ahol több mint harminc féle táncot ismernek.

21. Hangszereik között olyan ősi darabok is megtalálhatók, mint a bőrduda, furulya, harsona, hatlyukú furulya, de emellett használják még a hegedűt, a tangóharmonikát és a dobot is. Néhány faluban a jellegzetes balkáni bőrdudát használják, más helyütt viszont az ősi magyar bőrduda egy típusát használják, egyedül itt a moldvai falvakban.

22. A magyar népdalok, valamint a népviselet a szegénységgel párosulnak. A közelmúltig a moldvai csángók népdalai és balladái a magyar népzene legelőbb változatát képviselték. Ugyanakkor megőrizték a román népdalok és balladák néhány elemét is. A folklór virágzott. Minden fontosabb eseményhez megfelelő dalok párosultak, amelyek más alkalmakkor nem hangzottak el. A jelentősebb események nyomán új dalokat költöttek. Jelenleg azonban a népi kultúra is hanyatlóban van.

A vallási élet

23. A csángók erős római katolikus hitéről már esett szó. Nem véletlen, hogy a bukaresti római katolikus érsek, a ia^o-i vallási oktatás felelőse és a ia^o-i (Moldva fővárosa) püspök képviselője, valamint a moldvai

katolikus papok nagy többsége csángó származású.

24. A 16. század végéig Moldvában két római katolikus magyar püspökség létezett. Feladatköriüket később fokozatosan átvette a bákói püspökség, a ferences rend pedig kolostort alapított a városban, amely az erdélyi ferences tartományhoz tartozott. A 16. és 17. században beköszöntő háborúk és szegénység következtében sok moldvai katolikus közösség elveszítette papját, akiket később olasz szerzetesekkel pótoltak. 1884-ben a bákói püspökséget föloszlatták, és Bukarestben hoztak létre egy érsekséget, Ia^o-ban pedig egy püspökséget. 1895-ben törvény útján tiltották be a kétnyelvű katekizmusok használatát.

25. A csángók ma ismét énekelni szeretnék ősi vallásos himnuszait, ahogy ezt az 50-es évekig tették, és szeretnék elérni a magyar nyelvű misék bevezetését is. A bukaresti és a ia^o-i katolikus vezetők ugyanakkor - miközben a csángó nyelv megőrzésének szükségességét elismerik - elutasítják e kérések teljesítését, mivel szerintük azokat "egyházon kívüli" személyek találták ki, a magyar nacionalista propaganda hatására. A misék román nyelven történő celebrálására a legfőbb érv az, hogy a 260 ezer moldvai katolikus ezeket megérte, míg a magyar vagy csángó dialektusban elhangzókat csak egy részük. Másrészt azonban a ia^o-i püspökségen bizottság alakult Despinescu professzor elnökletével, amely a csángó dialektus írott formájának kidolgozását kapta feladatul, valamint azt, hogy rendezzen népszavazást a katolikusok körében arról, milyen mértékben igénylik a csángó nyelvjárásban lefolytatott ceremóniákat. **26.** Nincs ésszerű magyarázat arra, miért tiltotta meg a ia^o-i püspökség a tavaly egy Csíkszeredából érkezett magyar papnak, hogy a helyi közösség meghívásának eleget téve, magyar nyelvű misét tartson az egyik moldvai csángó falu templomában. A szertartáson - amelyet végül egy kocsmában kellett megtartani - szinte a falu teljes népessége jelen volt.

Oktatási kérdések

27. Az 1995-ös román oktatásügyi törvény 180. paragrafus a jogot biztosítja a szülőknek arra, hogy eldöntsék: milyen nyelven szeretnék taníttatni gyermekeiket. Három lehetőség közül választhatnak: teljes egészében román nyelven történő oktatás, anyanyelvű oktatás a történelem és a földrajz román nyelven folyó tanításával, valamint román nyelvű oktatás, az anyanyelv opcionális tárgyként való tanítása mellett (ez utóbbit választotta a csángó szülők többsége). A csángók (és szervezeteik) követelik az anyanyelven való tanulás jogának tiszteletben tartását. Megjegyzendő, hogy ez még mindig lényegesen kevesebb a többi romániai magyar számára biztosított jogoknál, akár a Hargita és Kovászna megyékben, ahol többségben vannak, akár a többi erdélyi településen élő magyarokról van szó.

28. A bákói helyi hatóságok azt hangoztatják, hogy az európai előírásokat figyelembe véve akarják gyakorlatba ültetni a törvényeket. Ugyanakkor azt állítják, hogy a csángó nyelvjárás (melynek nincs írott formája), nem önálló nyelv, és hogy az "irodalmi magyar nyelv" tanításával nem segítenek a csángókon, mivel azt nem is értik. Emellett arra is hivatkoznak, hogy hiányzik a szükséges anyagi háttér a magyar nyelv tanításának bevezetéséhez, ráadásul azon szülők gyermekei, akik ezt kérvényezték, a gyengébb képességű tanulók közé tartoznak, akik nem tudnának megbirkózni egy új tantárggyal.

29. Lévéen, hogy a csángó - akár csak az elzászi és a bajorországi nyelvjárás a németben - a magyar nyelv olyan dialektusa, melynek nincs írott formája, nyilvánvaló, hogy az oktatásban nem használható. Az irodalmi magyar nyelv oktatásának bevezetése biztosan nem lesz ártalmas hatással a csángó nyelvjárásra, és nem is helyettesíti azt, ugyanúgy, mint ahogy a hochdeutsch sem vette át a többi német dialektus helyét. A román törvények értelmében a szülőknek jogukban áll a magyar nyelv tanítását kérni gyermekeik számára, az iskolák feladata pedig az, hogy eleget tegyenek e kérésnek, ha elegendő számú kérvény gyűlt össze.

30. Néhány csángó szülő már 1977 óta kérvényezi a magyarórák bevezetését, és nem kétséges, hogy néhány, csángók által lakott faluban ma is megvan az igény a magyar nyelv oktatásának bevezetésére. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy néhány család erdélyi magyar iskolákba küldi tanulni gyermekeit. Meglátogattam egy ilyen iskolát a Gyimes nevű faluban, és kiderült, hogy a tanulók közel egyharmada (száz gyerek) Moldvából érkezett. A román törvények világos előírásai és a szülők kérése ellenére a kérdéses tanintézmények egyikében sem vezették be a magyar nyelv tanítását. Néhányan a kérvényező szülők közül arról panaszkodtak, hogy az iskola igazgatója vagy a pap emiatt nyomást gyakorolt rájuk.

31. Úgy tűnik, hogy az akarat hiánya (helyi szinten) és a tehetetlenség (központi szinten) játszik közre abban, hogy a román hatóságok nem ültetik gyakorlatba az oktatásügyi törvény kitételeit.

Gyakorlati javaslatok a csángó kultúra megőrzésének módozataira

32. Annak érdekében, hogy a csángókat egyedi és európai szinten is jelentős kulturális értékeik megőrzésére buzdítsuk, a jelenlegi helyzet megváltoztatása szükséges. Ezen értékeknek nem szabad szegénységgel és elszigeteltséggel társulniuk, és megvetettként létezniük. Ezen célokat csak a csángók kulturális és gazdasági megerősödése által érhetjük el.

(A jelentés a továbbiakban tíz pontban tesz javaslatot a csángó kultúra megőrzésére. A javaslatok - kisebb módosításokkal - bekerültek az Európa Tanács csángókról szóló ajánlásába.)

Fordította: Balogh Levente, a fordítást az eredetivel egybevetette: Bakk Miklós